

ІДЕЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В КЛАСИЧНИХ ТЕОРІЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Василь Климончук

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Вся історія людства – це проблема постійного вибору. І чим більше ускладнювалися суспільні відносини, їх якісні видозміни та розвиток, тим самим інтенсивніше змінювалися і, власне, сам характер, умови, зміст вибору. Визначальним символом, що обумовлює подібну динаміку людської активності, є система цінностей. Система цінностей є тим фактором, що дає можливість характеризувати рівень розвитку (історичний, цивілізаційний, культурний, соціальний, політичний тощо) суспільства загалом, потенційні можливості його прогресування, стан сформованості суспільно-політичних ідеалів.

Складність формування нової системи цінностей у політичній, соціальній сферах життя сучасної України пов'язана з наявністю цілої низки складових, що діють у різновекторних напрямках: значний вплив попередньо сформованих ідеолого-культурницьких вартостей доби соціалізму, що залишаються не лише пам'яттю, а ще стилем, формою, а то й ідеєю життя; досить інтенсивний, часто безкомпромісний спосіб “гуманного” нав'язування домінуючих вартостей, що стають уніфікованими орієнтирами розвитку сучасного світу; не простий спосіб „поєднання” цінностей ранньобуржуазної доби, яку переживає сучасна Україна, та вартостей християнської ідеї (з її все-таки ще історично провізантійською ментальною сповідальністю); суперечність між ментальністю традиціоналізму та психологією, діяльністю, ідеями сучасної постмодерністської людини.

Отже, ми маємо складну систему самої політичної та громадянської онтології, складні способи формування духовно-психологічних та ціннісних основ у ній і ще складнішу систему розуміння цього та інтерпретації. Тим більше, цього вимагає не лише сучасна теоретико-пізнавальна сфера нашого буття, а й практика – реальні трансформаційні процеси політичного, ідеологічного, громадянського життя, які переживає Україна.

Саме ХІХ сторіччя стало підготовкою до формування цілісної самостійної аксіологічної теорії, в тому числі і стосовно визначення політичних цінностей.

В першу чергу, як ми вважаємо, ціннісні орієнтири у всіх сферах буття українського суспільства визначаються (особливо в останні чотири сторіччя) ідеєю національного самовизначення. Ідеї громадського гуманізму, про які пишуть дослідники відродження, мали, поза будь-яким сумнівом, в Україні свою специфіку. Насамперед, вони пов'язані з процесом формування національної свідомості та національної культури, в тому числі і політичної культури. Саме гуманістичні ідеї сформували основну на довгі часи ціннісну ідею національного визволення. Загалом же, як правильно, на нашу думку, відзначає В.Литвинов, епоха Відродження в Україні сформувала “комплекс ідей, які називають свободою ідеями громадського гуманізму: національна самосвідомість, патріотизм, громадське служіння (“спільне благо”), справедливість, політичні свободи” [6, с. 302].

Подібні ідеї громадського гуманізму ми знаходимо вже у творах діячів Острозького культурно-громадського гуманізму, насамперед, Г. Смотрицького, Х. Євлевича, М. Пашковського, Л. Зизанія, Д. Наливайка, М. Смотрицького та інших відомих подвижників культурно-національного відродження. В межах такої доктрини осмислення ідеї і цін-

ності свободи, справедливості, патріотизму, формуються республіканські чи державницькі ідеали на ґрунті становлення етнічної чи національної самосвідомості.

Лише в ХІХ ст. ці попередньо окреслені ціннісні ідеали артикулюються в глибоко осмислювану систему. Таку первинну, артикуляційну дію щодо цінностей здійснюють видатні духовники української нації: Т. Шевченко, М. Драгоманов, М. Костомаров. Нація, державність, свобода, справедливість, демократія – ось ті системи, визначальні політично-культурологічні цінності, що остаточно ствердилися у ХІХ сторіччі, наприкінці його викристалізувалися в теоретичних дискурсах.

Для М. Грушевського цінності, що лежать в основі інституалізації, не є суто матеріальними. Демократичні права і свободи, “ідеї національної згоди й гармонії”, “почуття тих великих моральних вартостей, які має здійснити Україна в своєму житті, щоб внести їх в життя людства, повинно бути провідною ідеєю, яка мусить запанувати над розумом, чуттям і уявою громадянства ... , щоб воно стало його релігією, його найвищим добром [7, с. 159]. Таким чином, на думку М. Грушевського, історичний процес українського народу, творення ним соціальних інститутів ґрунтується на “реалізації одвічних гасел українського трудового народу: права на землю і права на повний продукт праці” [2, с. 29], “боротьба за “землю і волю” була головним нервом активності українських мас. Саме у такому контексті М. Грушевський надає важливого значення такій цінності, як національна ідея як фактор інституалізації.

Подібне ж трактування ціннісних визначень соціально-політичної історії та буття є у М.Костомарова, відповідно до якого українці “із давніх-давен відзначалися особистим прагненням свободи” [5, с. 39] на відміну від російського народу, де основною ціннісністю є “тріумф панування загальності (“общинності”) над особистістю” [5, с. 60].

Б. Кістяківський, відстоюючи формалізуючу основу свобод людини – право як одну із основних громадсько-політичних цінностей, дуже застережено ставить до більш формалізуючих, навіть відчужуючих детермінантів свободи, що в такій формі “нав’язують” різні межі для здійснення особистих свобод (економічний, соціальний, історичний детермінізм) [4, с. 190-193].

Проблема осягнення ціннісних визначень політичного, соціального, культурного буття хвилювала і примушувала весь час до себе повертатися і великого українського гуманіста І. Франка. Універсальною започатковуючою основою стає, на нашу думку, для І. Франка така цінність, як “національний ідеал”. У трактуванні І. Франка “національний ідеал” – це всезагальний багатогранний духовний феномен, який впливає із буття народу і всебічно охоплює це буття у всіх його проявах та вимірах у духовно-мисленному визначенні, що постає перед суспільством як вірогідна, теоретично вмотивована перспектива його розвитку. “Національний ідеал” за І. Франком – то могутня духовна сила в боротьбі народу за свободу, справедливість [6, с. 219].

В той же час Ю. Бачинський на сторінках більшості своїх праць, а найперше – “Україна ingredienta”, “Поділ Галичини...”, “Глюсси”, “Большевицька революція і українці” – розглядає державу як цінність особливого кшталту, що з одного боку стає метою самореалізації нації, а з іншого – засобом для осягнення всіх форм свободи. Ю. Бачинський виділяє два основні завдання класової держави. Перше полягає в тому, щоб “усанкціонувати визиск неспідаючої класи класою спідаючою”. Другим завданням є “вдержувати працюючі, визискувані класи у формі визиску, відповідаючій вимогам витворення даним способом продукції” [1, с. 94-96]. Виявом свободи як цінності громадянського сенсу для Ю. Бачинського є свобода пріоритетів національного, соціального змісту (класи), а виявом свободи у її політичному сенсі – це ствердження незалежності, самостійності української держави.

Ми назвали тут ті основні політичні напрями, що певним чином визначали духовно-ідеологічні, науково-дослідницькі зацікавлення тогочасної історичної доби України, де єдиною системовизначальною основою для них була ідея державності.

Таким чином, досліджуючи особливості визрівання та формування окремих аспектів політичних цінностей, їх місце та роль в системі політико-владних та комунікативних відносин, можна стверджувати, що вся ця складна історія пошуків, доказів, помилок загалом спричинила те, що держава як ціннісна одиниця виміру людського життя і як цілісна аксіологічна система з'являється лише в кінці XIX ст. (хоча доповнення, дорозвиток, вдосконалення її – ще є завданням сьогодення і майбутнього).

Сучасний етап глобалізаційних, інформаційно-технологічних змін суттєво міняє і ієрархію цінностей. Ідеалами вищого рівня нашого часу стають цінності утилітарного, практичного характеру, що не відкладаються як традиції, норми, ідеали, а є релятивними, сьогоденними, такими, що легко і корисно можна опредметити.

Якщо західний світ переживає складну і суперечливу переоцінку цінностей як би у одній площині, то сучасна Україна – у декількох, що одночасно накладлися одна на іншу; вплив загальних світових глобалізаційних процесів з усією множиною цивілізаційних виявів, власний етап якісно нового переходу до зовсім іншої системи державного устрою, владних відносин, соціальних форм буття тощо.

Список використаної літератури:

1. Бачинський Ю. Україна irredenta. – Берлін. Вид-во Української молоді / Ю. Бачинський. – 1924. – XXII. – 237 с.
2. Грушевський М.С. Українська партія соціалістів-революціонерів та її завдання / М.С. Грушевський. – К., 1920. – 64 с.
3. Гуманістичні та реформаторські ідеї на Україні. – К.: Наукова думка, 1990. – 382 с
4. Кистяковський Б.А. В защиту научно-философского идеализма / Б. Кистяковський // Социальные науки и право. – К., 1916. – С. 190–193.
5. Костомаров М. Дві руські народності / М. Костомаров. – Київ–Лейпціг, 1906. – С. 75.
6. Франко І. Наш погляд на польське питання // Зібрання творів: у 50-ти т. / І. Франко – К., 1986. – Т. 45. – С. 204–220.
7. ЦДІА України у М., Львові. Ф. 401 4 т Ок. 1, стр. 48 (редакція журналу “Літературно-науковий вісник”. Статті, рецензії, огляди та ін. наукові праці Грушевського з філософії, соціології та естетики, а також джерелознавства).

МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ЯК ДИСКУРСИВНИЙ МЕТОД ЗМІНИ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Соломія Кривенко

*кандидат політичних наук, асистент
Український католицький університет*

Громадськість – це комунікаційна система, в якій відбувається обмін інформацією та поглядами і до якої кожен член суспільства юридично та фактично повинен мати доступ¹.

¹ Штрамайер Г. Політика і мас-медіа / Герд Штрамайер. – пер. з нім А. Орган (Серія «Бібліотека журналіста»). – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія». 2008. – С. 64.